

ПАВЛЕ УГРИНОВ

**„НУЛТА ЕГЗИСТЕНЦИЈА” – ДНЕВНИК
1973–1989.**

Приредила: Гордана Нонин

Књижевник Павле Угринов (Мол, 1926 – Београд, 2007) писао је Дневнике од 1946. године, дакле од тренутка када је као двадесетогодишњак стигао у Београд, па све до 2006, само годину дана пре него што је преминуо. Шездесет година историје наше јавности, незаобилазна сведочанства једног врхунског интелектуалца који је био и суптилни посматрач и критичар савремених збивања али и један од незаобилазних актера културних дешавања, како у позоришном, радијско-телевизијском уређивању драмског програма, тако и у књижевности. До сада су, поред ретких случајева објављивања краћих делова Дневника Павла Угринова по југословенској и српској периодици, објављени делови: књига *Егзистенција* у Просвети 1996, у којој се налазе догађаји о унутрашњем пишевом животу и нашем јавном културном животу на аутентичан, критичан и драматичан начин у периоду од 1979. до 1992, а за извор ове књиге писац је користио управо своје дневнике. Српска књижевна задруга је годину дана након његове смрти објавила роман-дневник *Заувек*, који је Павле Угринов наменио овој издавачкој кући, за њено јубиларно 100. коло, месец дана пре своје смрти. Књигу, а посебно њен документарни део, за штампу је припремила његова животна сапутница, историчарка уметности Вера Благојевић Угринов. Овај роман-дневник тематски обухвата 1999. годину и агресију НАТО пакта на Савезну Републику Југославију.

Издавачка кућа Агора је на крају прошле године премијерно објавила први том дневника „Нулта егзистенција” Павла Угринова који обухвата период 1946–1972. Капитално издање Угиновљевих дневника планирано је у три тома, а свакако се ради о незаобила-

зном сведочанству о деценијама наше културе из пера нашег књижевника, драматурга, режисера и академика.

„Идејни проблеми који су ме заокупљали од самог почетка вођења Дневника потпуно су исти као у *Дневнику* и *Еџисџенџији*. То је пре свега однос између патријархалног, конзервативног и модерног, усконационалног, националног и интернационалног, односно затвореног паланачког и отвореног светског духа, односно дакле између забрана, ограничења и слободе”, истиче Павле Угринов.

За читаоце *Лейџојиса Мајџице српске* издвајамо из још необјављеног, другог тома Дневника Павла Угринова део из 1979. године о изненадној смрти његовог дугогодишњег пријатеља, књижевника Момчила Моче Миланкова, који је у то време тек изабран за новог главног уредника *Лейџојиса Мајџице српске*.

Београд, 22. октобар 1979.

Понедељак.

СМРТ МОМЧИЛА МОЧЕ МИЛАНКОВА

Вечерас, у 20 часова, у своме стану, Ламартинова 8, Шумице, изненада је преминуо Момчило Моча Миланков.

СТИЦАЈЕМ ОКОЛНОСТИ СКОРО ДО ДЕТАЉА САМ УПОЗНАТ СА ДАНАШЊИМ МОЧЕНИМ РАДНИМ ДАНОМ.

У 13 часова дошао је на Телевизију по нашем позиву.

Требало је да обавимо разговор о серији *Моџа Пиџаге* коју по наруџбини пише за драмску редакцију.

У 16 часова отишао је на Сајам књига да уређује – „Просветине штандове”.

У 19 часова је дошао кући. Касно ручао, осетио одједном велику поспаност, отишао у купатило да се умије и освежи, пошао назад и на вратима купатила пао, телом у предсобље. Било је око 20 часова.

У 20.10 дошла су кола хитне помоћи, нажалост без апарата са кисеоником, који би можда помогао, с обзиром да је још давао знаке живота. Срце му је још куцало, иако се гушио. Када су друга кола стигла, све је било готово. Инфаркт. Можда и нешто друго, неки процес на дисајним органима, гушење од секрета, који је избацивао из уста у ропцу.

Његову смрт ми је телефоном јавио Столе Ђелић око 22 часа; а њему је јавио Света Лукић. Одмах сам пошао у Шумице, колима. На улици, пред зградом, срео Матију Бећковића и Младена Маркова који су већ били у стану и изјавили саучешће.

Седео сам затим са Бранком и Иваном и причали до два часа изјутра.

Поподне на Телевизији (од 13 до 16 часова).

Седели смо у мојој канцеларији и уместо разговора о серији *Моша Пијаге*, причали о његовом првом броју *Лейојиса*, пошто је недавно постављен за главног уредника. Тражио је да му за десет дана предам свој текст за тај број. „Васко ми је такође обећао!”, рекао је. „Мислим да ће број бити одличан!”

Успут ми је испричао једну комичну епизоду, али која речито говори о његовом растрзаном стању. Тог јутра је устао рано и отишао својим „фолксвагеном” у Нови Сад на састанак нове редакције часописа, заказан за 9 часова. После састанка је одмах кренуо у Београд, али је негде у Старој Пазови приметио да је у редакцији заборавио своју акт-ташну у којој су били не само текстови за нови број *Лейојиса* већ и уговори о куповини гарсоњере у Херцег-Новом, које је носио код адвоката да се распита о правној заснованости нових уплата које је грађевинско предузеће тражило за довршетак изградње. У тренутку упаничен да ће се ташна изгубити, окренуо је кола и вратио се у Нови Сад. Није било проблема; ташна је била код секретарице редакције. Поново је сео у кола и стигао у Београд око 13 часова и одмах дошао на Телевизију. „Таква спетљаност се мени иначе не дешава!”, рекао је смејући се. То је била истина; али зашто му се баш тога дана десила? Није ли био одвише оптерећен или чак узбуђен почетком новог начина свог живота?!

Затим смо ипак укратко попричали о серији *Моша Пијаге*. Прву верзију коју је предао требало је прерадити према нашим прецизним примедбама, у ствари написати нову верзију. Сагласио се са примедбама али је одлучно рекао: „Ја то даље више не могу да радим! Нађите неког другог за нову верзију. Уморан сам од тога посла. (Свако поподне је од 14 до 16 часова диктирао сценарио дактилографкињи.) Имам сада исувише других важних обавеза!”

Интересовао се, као и сваки пут, како напредује серија *Светиозар Марковић*, коју је такође написао за телевизију, а која је сада била у фази монтаже. Био је задовољан досадашњим радом редитеља Едуарда Галића и монтажерке Саше Мандић. (Није нажалост доживео да види читаву серију монтирану и емитовану, иако је писању те серије посветио више година уназад.)

Пошто се нисмо усагласили ко би написао нову верзију серије *Моша Пијаге*, одгодили смо одлуку до следећег понедељка, када ће нам редитељ Горан Марковић дати одговор да ли хоће серију да режира, односно, да пре тога он сам напише коначну верзију сценарија.

Све време, зачудо, био је ведро расположен, чак бих рекао бодар, раздраган, што се иначе није често дешавало, с обзиром да

је на телевизију долазио свако поподне, а то је већ изгледа било преко његових снага.

Насупрот тој засићености радом на серијама, крепио га је, соколио, нови посао у *Лейбойису*, коме се све више радовао, па ми је чак рекао: „Преселићу се дефинитивно у Нови Сад, и професионално ћу обављати тај посао за месечну плату. У „Просвети” ћу дати оставку! А све слободно време, посветићу писању. Наставићу да пишем започету *Банайску хронику*, имам већ замислио читаве ствари!” Један део те хронике, епизоду са повлачењем Черкеза из Српске Црње, већ је био објавио у *Књижевности* и по неподељеном мишљењу оцењена је изврсно. Све је већ наговештавало да то може бити изузетна књига. У том смислу сам га храбрио, боље рећи – наговарао да свакако настави писање те хронике. Желео је то али није стизао. Исувише је био везан – као веома савестан човек – за проблеме, и важне и неважне, у „Просвети” где је био уредник, на шта ми се сваки пут жалио, а није могао да нађе излаз из те ситуације, која га је све жешће просто разарала, из једне заправо мучне ситуације у коју је доспео због несносног односа са извесним колегама, пре свега са Петром Цацићем, који га је непрестано на разне начине изазивао и зачикивао, просто кињио, због чега се секирао и гризао у себи и то га је најзад, по моме дубоком уверењу, и дотукло, уништило. Сатирао га је тај ужасан положај у редакцији, ти односи који су тамо владали, та кретања која су најчешће била у супротности са његовим најинтимнијим схватањима. Посебно га је погађало бујање национализма и у самој редакцији; национализма који му је чак и у блажим формама био потпуно стран, мада је у животу био окренут историји, коју је волео, и економији, посебно националној. (Био је по струци економист.) Није све то издржао, био је једноставно друкчијег састава, друкчијег менталитета, друкчијег темперамента, друкчије памети, друкчије озбиљност, друкчијег смисла за хумор и тако редом, све друкчије и друго, речју – друкчији човек. Све га је то мало-помало разарало, на крају и уништило, и то баш у часу, о ироније! – када је управо нашао излаз! И то прави излаз, чини ми се.

„Цуцовани” и „цуцованство” су му дошли главе. А то у нашој средини иде лако, ништа лакше од тога!

Имао бих да пишем о њему надугачко и нашироко, дружили смо се 30 и више година, знали смо се још из Петровграда, за време окупације...

Биће сахрањен вероватно сутра, 24. октобра, на Новом гробљу, привремено у гробницу женине породице Зајић. Касније ће бити пренет у Српску Црњу, своје родно место.

* * *

(Додатак)

Једна здела, од пластике, бела, стајала је поред фотеле у његовој соби. У њој се налазило неколико зрна грожђа и читава једна обрана петелјка грозда. Јео је грожђе у последњем часу и ћушнуо зделу испод фотеле.

Поподне, на Телевизији, пре но што ћемо се растати, рекао ми је: „Вечерас почињем да читам твоју књигу!” И, заиста, на његовом радном столу, стајао је расклопљен роман *Загај живоић* и његове наочаре крај књиге.

Београд, 24. октобар 1979.

На сахрани сам први пут видео Мочину мајку, онижу, здепасту старицу; нечег од њеног ћутања, од њене једноставности је и он имао у себи, а може бити и сведруго, сем те отпорности и чврстине што је избијала из ње, док је ишла за синовљевим ковчегом.

Корачала је ситним, осетљивим кораком, у меким црним филцаним патикама, оним што се закопчавају на једно дугме са стране, ваљда што јој је тако лакше било да држи корак са поворком или што су јој ноге биле натечене а стопала болно дотицала тле.

Осим Васка, Тишме и других пријатеља, присуствовали су и сви писци који су Мочу волели, па и они млађи, о којима је он први писао чим су објавили своје прве редове.

Ковчег у ком је лежао није био баш богзна какав, чак ми се чинило да је неугледан, и тад ми је наједном пало на памет да је његов отац био врстан столар, и то управо мајстор за погребну столарију, који се сада, ако нас однекуд ипак види, сигурно стиди.

Истовремено са тим тужним ритуалом сахране, спонтано и ваљда неизбежно, водио се и успутни разговор о новом уреднику *Лейџојса*, месту које је наједном остало упражњено Мочином смрћу. Разговор је подстицао Васко. Као потпредседник Матице српске, имао је овлашћење да ту дужност понуди – мени! Био сам затечен и нисам био расположен за разговор. „Касније о томе!”, рекао сам.

* * *

(У „Метрополу”).

После сахране, у „Метрополу”, поново смо се вратили на питање главног уредника *Лейџојса*. „Мене претходно нико ништа није питао”, рекао сам, на поновљен захтев да се прихватим те дужности. „Види, молим те, он је сад још увређен!”, приметио је

Васко. „Па знаш ли ти каква је то част?!”, узвикнуо је. Нисам, искрено речено, осећао никакву посебну част. И даље сам се опирао. Васко је најзад био категоричан: „Нема ту шта више да размишљаш, ствар је свршена!” Ипак, после нових објашњења, понуду сам дефинитивно одбио. Није у питању било ништа друго до жеља да ме, поред послова које сам обављао на телевизији, ништа друго не омета у писању *Царсџива земаљској*, последње књиге замишљене трилогије (*Фасцинације*, *Загај живои*), за коју сам предпостављао да ће се раширити чак до петстотина страна.

Београд, 26. октобар 1979.

ПОПОДНЕВНИ РАД НА ТЕЛЕВИЗИЈИ

(За Момчила Миланкова)

Дугачак ходник на спрату
и безброј отворених врата.
Глуво и загонетно поподне,
под бригом чистачица.

Хајде да прошетамо дуж те стазе
док жене не среде збркану собу,
одагнају никотински облак
и начас разведе ре поподне.

Педесет корака доле – педесет горе
сами у осамљеној шетњи,
кроз празан ходник тек минуле вреве,
са погледом на Ташмајдански парк.

И за петнаест минута ево нас у соби,
разговор изнова лагано креће,
са цигаретом међу прстима,
док жене износе опушке и мокре крпе.

Кличемо окрепљени и разгибани,
спуштамо прсте на писаћу машину
и без задршке се бацамо
на завршетак тобож несавладиве сцене.